

ut possit habere necessariam connexionem cum divina existentia, sicut revera habet.

14. *Alius modus dicendi.* — Venio ad secundum modum, quo cogitari potest scientia creaturarum possibilem in Deo, scilicet, quod divina essentia intelligatur esse de se eminens species intelligibilis, non solum sui, sed etiam creaturarum, nam sui esse potest principium se cognoscendi, quatenus est idem secum realiter et formaliter, et est objectum summe intelligibile in actu. Creaturarum vero potest esse virtualis species intelligibilis, quatenus eas omnes virtute, et eminenter continet. Sic ergo intellectus divinus constitutus in actu primo intelligendi (nostro concipiendi modo) sicut ex rei illius principiis prodit directe in cognitionem sui, ita etiam (juxta hanc sententiam quam explicamus) prodit directe in cognitionem creaturarum immediate terminando suam scientiam quoad hanc partem (ut sic dicam) ad essentias et existentias possibilem creaturarum. Et sic per hanc scientiam dicitur cognoscere creaturas in se, quia per se ipsum habet omnia principia necessaria ad cognoscendum illas, et quia est ipsummet intelligere illarum, non quia in se ut in causa illas cognoscat et consequenter (juxta hanc opinionem) adæquatum objectum talis scientiæ Dei sunt Deus et creaturæ possibilem. Et licet Deus sit prius cognitione et actualitate et fortasse etiam necessitate, tamen non est proprie objectum primarium, ita ut sit alteri objecto partiali ratio cognoscendi, sed sub ea ratione quasi ad æqualitatem, seu concomitanter se habet. Ita videtur hanc scientiam explicare Scotus in 4, dist. 35, quest. 1, § *Ad ista*, et sequuntur Ockhamus, Gabriel et Aureolus.

15. Rationes quæ ab his auctoribus pro hac sententia afferuntur, solum eo tendunt ut probent Deum non ita cognoscere creaturas in se, quin Dei cognitio vere terminetur ad illas secundum proprias et formales ac singulares rationes earum: quod in omni opinione certum est, et controversia quoad hoc inter hos auctores et Thomistas est de nomine. Ex illis ergo relationibus non potest probari ille modus cognoscendi creaturas, prout explicatus est, quia etiam priori modo cognoscuntur creaturæ secundum proprias rationes suas. Duobus ergo modis potest hæc sententia intelligi, primo in affirmando hunc modum, ut prior excludatur, et sic non invenio novam probationem alicujus momenti. Secundo adjungendo hunc scientiæ modum priori, quia non est necessarium, ut hoc posito excludatur alius jam explicatus. Quia

una et eadem res potest duobus modis cognosci, sicut beati vident creaturas in Verbo et habent scientiam earum in proprio genere. Ita ergo potest intelligi Deus habere quasi duplicem scientiam creaturarum ratione distinctam, unam in se et per se tanquam per medium cognitum, aliam immediate de illis per suam essentiam, tanquam per rationem cognoscendi, conceptam a nobis, sive per modum speciei, sive per modum ipsiusmet actus intelligendi. Unde ulterius si hoc non repugnat, nec ponit imperfectionem in Deo, non est cur ei denegetur, quia videtur pertinere ad majorem perfectionem quasi extensivam.

16. Hæc sententia sic exposita non caret probabilitate, nec habet inconveniens propter quod oporteat multum cum auctoribus ejus contendere. Nihilominus tamen divus Thomas ubique, non solum docet priorem modum cognoscendi esse verum, sed etiam excludit hunc secundum, et maxime in primo contra Gentes, cap. 48, ubi ex professo probat non posse dari in Deo hanc duplicem cognitionem creaturarum, sed primam tantum. Et licet rationes non sint evidentes, sunt satis verisimiles, ut ubi videri potest. Unde Cajetanus et alii supra citati in prima sententia, in hoc sensu illam defendunt, et mihi etiam magis probatur. Primo, quia non oportet multiplicare scientias, etiam secundum rationem, sine necessitate, hic vero nulla est necessitas. Imo potest habere incommodum. Quia illa duplex scientia non sequitur ex perfectione Dei, nec ponit in illo perfectionem simpliciter. Probatur prior pars, quia ex eo quod Deus comprehendat se, et quidquid in ipso est, et per ipsum cognosci potest, non sequitur in ipso talis modus scientiæ. Posterior vero pars patet, quia modus representandi et concurrendi speciei intelligibilis non pertinet ad perfectionem simpliciter, et ideo non oportet illam tribuere essentiæ divinæ respectu creaturarum. Scientia etiam quæ habet creaturas pro immediato et directo objecto suo ad quod immediate tendat, non pertinet ad perfectionem simpliciter. Imo videtur a summa perfectione deficere, tum quia talis scientia per se spectata non potest esse omni ex parte perfecta et comprehensiva talium rerum secundum omnem respectum, et capacitatem earum tam naturalem quam obedientialem. Tum etiam, quia talis scientia solet dicere transcendentialem habitudinem ad objectum suum, et ab illo speciem, vel rationem aliquo modo sumere.

17. Dici vero potest perfectionem divinæ scientiæ in hoc consistere, quod divina essentia

eo ipso quod primario representat se, inde habet posse representare et formaliter facere cognoscere creaturas, non tantum in Deo cognito, sed directe in se ipsis. Neque illi scientiæ per hunc posteriorem respectum intelligitur addi perfectio aliqua realis, quia scientia illa intelligitur esse scientia creaturarum possibilem, et non esset in Deo nisi creaturæ essent possibilem, nulla autem perfectio realis deesset Deo, etiam si creaturæ possibilem non essent. Solum ergo representat eas ex absolutissima perfectione quam habet in eo quod se ipsam intellectualiter representat. Unde non posset sic representare creaturas, nisi prius secundum rationem intelligeretur, representare se ipsam: et nihilominus secundum hanc considerationem non representat illas media divina essentia, ut medio cognito, sed immediate in se ipsis. Et ita cessant objectiones, quia talis modus representandi, licet sit directe talis objecti creati respectu illius scientiæ, ut est sub illo respectu: non vero respectu illius secundum suam realem perfectionem, nec commensuratur illi, sed est altioris ordinis. Declararique hoc potest, quia ita philosophamur de scientia visionis comparata ad scientiam simplicis intelligentiæ, ut infra videbimus.

18. Hæc vero responsio et consideratio imprimis non suadet hunc modum sciendi creaturas Deo sufficere (ut quidam intendunt), quia illo solo modo non satis explicatur, quo modo illa scientia sit omnino comprehensiva Dei, et creaturarum secundum omnes respectus, quia inter illa extrema intelligi possunt, neque etiam est per supremum medium et causam per quam esse potest. Et quod mihi difficilius est et maxime movet, auget sine necessitate obscurissimam quamdam theologiæ difficultatem circa divinam scientiam et voluntatem, quomodo scilicet terminetur ad objecta creata contingenter seculibere, sine ulla reali modificatione seu perfectione addita ipsi Deo secundum nostrum modum intelligendi. Hæc vero sententia addit idem reperiri in scientia necessaria creaturarum, etiam si nec illam habeat Deus sciendo se ipsum, nec tanta necessitate quanta se cognoscit. Quod sane mente capi non potest. Unde cum neque fides illud doceat, nec pertineat ad perfectionem scientiæ divinæ, ut ostendimus, non putamus esse credendum.

19. Et declaratur exemplo adducto de scientia visionis; illa enim supponit in Deo scientiam earundem rerum ut possibilem, et ideo mirum non est, quod possit easdem representare futuras sine augmento reali suo, etiam

secundum perfectionem aliquam realem rationem distinctam. Quia in re actu existente revera nihil reale est, quod non prius fuerit possibile. At vero scientia simplicis intelligentiæ creaturarum, solum supponit scientiam representantem essentiam divinam secundum suum esse increatum, ut supponitur et consequenter et ex vi hujus representationis non habet connexionem necessariam, aut per se cum representatione creaturarum, nec est quasi imago intentionalis earum. Quomodo ergo intelligi potest, quod intelligatur extendi ad representandas illas, et ut sit idea, vel exemplar intellectuale earum, sine ulla reali perfectione, ratione distincta a priori. Et præterea si hæc representatio creaturarum nullo modo oritur, ex representatione prioris objecti, nec est per se connexa cum illa, quantum est ex parte objectorum, gratis et sine ratione dicitur esse ita dependens a priori, quod non posset illa scientia intelligi representans creaturas, nisi prius representet Deum. Hæc autem difficultas cessat in nostra sententia quam ponimus connexionem per se ex parte objectorum, et ideo non intelligimus representationem creaturarum in illa scientia per modum extensionis, et quasi additionis etiam secundum rationem, sed intelligimus unicam et indivisibilem representationem Dei, ita connexam cum representatione creaturarum possibilem, ut non possit esse sine illa ac subinde æquali necessitate et quasi habitudine tendentem ad utrumque objectum per modum unius, licet cum subordinatione primarii et secundarii objecti. Posito hoc modo sciendi creaturas impertinens est adjungere alium, per concomitantiam etiam rationes factæ in illo procedunt, quia revera modus ille ex suo genere non est omnino perfectus et comprehensivus: nec a perfectionem divinæ essentiæ spectat, ut illo modo se habeat tanquam species intelligibilis respectu creaturarum.

20. *Alius modus cognoscendi.* — Circa tertium modum cognoscendi creaturas in ideis divinis, seu in ipsamet scientia. Imprimis si quis recte advertat non potest illa esse veluti prima et directa scientia, quam Deus habet de creaturis, sed ad summum quasi reflexa: hic autem inquiremus quomodo intelligendum sit, formare Deum (ut sic loquar) primam notitiam, seu conceptum et quasi verbum creaturarum (extendendo nomen verbi ad intellectionem essentialem, ad rem explicandam). Deinde, quod Deus habendo in se verbum creaturarum, simul videat se habere tale verbum et per illud

repræsentari creaturas facillimum est: tamen supponendum necessario est, Deum prædire prius secundum rationem in actualem scientiam et cognitionem creaturarum, eas in se directe concipiendo et repræsentando. Et hæc est propria scientia, de qua D. Thomas et theologi tractant, quia illa posita, altera quasi reflexa est extrinseca Deo, respectu omnium quæcognoscit, ratione suæ eminentissimæ perfectionis, ex qua habet, ut dum sunt aliquid, tam perfecte et expresse sciat suam essentiam et repræsentationem ejus, sicut objectum cognitum: et ita Deus cognoscendo creaturas, scit se cognoscere illas, sicut cognoscendo se, scit etiam se habere scientiam sui. Hic ergo modus reflexionis non constituit peculiarem modum cognoscendi creaturas in se: præsertim quia repræsentio verbi non est objectiva, ut supra de visione beatifica dixi. Est ergo hæc solum quædam reflexio intime inclusa in priori scientia propter perfectum modum cognoscendi Dei.

21. Supererat hoc loco dicendum, quomodo creaturæ possibiles terminent cognitionem Dei, vel quod esse habere intelligantur, ut illam scientiam terminare possint. Sed hæc quæstio Metaphysica est, quam attigi, disp. 30 Metaphysicæ sect. 15, n. 27, et late tractavi, disp. 31, sect. 2. Ideo breviter dicitur, nullum esse reale, verum et actuale poni in creaturis sic cognitum, sed tantum esse possibile, quod ab æterno non est actu, nisi in potentia Dei: esse autem in tempore in se ipso per actionem ejusdem potentia Dei. Et hoc est satis, ut per ipsam scientiam ita cognoscatur, ut in se objective terminet cognitionem Dei, et hoc modo declarat hanc scientiam D. Thomas, dict. quæst. 15, art. 9, ubi vocat illam scientiam non entium, de qua appellatione aliquid, capite sequenti, addemus.

CAPUT III.

DE SCIENTIA, QUAM DEUS HABET DE CREATURIS ALIQUANDO FUTURIS SEU EXISTENTIBUS.

1. *Deum cognoscere clare et distincte creaturas omnes, quæ sunt, vel fuerunt, vel erunt.* — In hoc capite brevissime comprehendam cætera omnia, quæ de hac scientia Dei tractari solent, quia vel facilia sunt, vel in aliis locis sunt a nobis sufficienter pro captu nostro tractata, quæ loca hic designabo, quia eadem hic repetere non videtur necessarium. Primo ergo certum est de fide, Deum cognoscere distincte,

clare, et in particulari creaturas omnes et actiones earum, quæ sunt, vel fuerunt, vel erunt in quolibet tempore, vel duratione. Veritas hæc passim invenitur in Scriptura, Gen. 1: *Vidit Deus cuncta, quæ fecit*; 2. Paralip. 6: *Oculi Domini contemplantur universam terram*; Hebr. 4: *Omnia nuda et aperta sunt oculis ejus*. Et quia maxime videntur abditæ hominum cogitationes, frequenter dicitur, has etiam nosse Deum, Prov. 24, dicitur, *Inspector cordis, etc.*; et cap. 16: *Omnes viæ hominis patent oculis ejus*; 1 Joan. 3: *Major est Deus corde nostro et novit omnia*; Jerem. 17: *Pravum est cor hominis et inscrutabile, quis cognoscat illud? Ego Dominus*. Et quod hæc scientia sit distinctissima, et in particulari patet ex illo Psalm. 32: *Qui fingit sigillatim corda eorum, qui intelligit omnia opera eorum*, et Matth. 6 et 10, ubi Christus commendat Dei providentiam circa res minutissimas.

2. Unde ratio a posteriori sumitur ex rerum effectione et gubernatione, ac providentia, non enim posset Deus omnia efficere et omnibus in particulari providere, nisi ea cognosceret. Ratio autem a priori sumitur ex infinitate Dei in omni genere, item quia omnia etiam individua et minutissima quæque in se continet, et ideo omnia etiam intueri potest. Quas rationes et alias, latius tractavimus in disput. 30 Metaphysicæ, sect. 15, n. 28 et seqq. Et a num. 40, errorem philosophorum circa hoc refutavimus et ab illo longe abesse Aristotelem ostendimus.

3. *Explicatur D. Hieronymus.* — Ibi vero breviter et per occasionem quemdam Hieronymi locum tractavi, quem hic luculentius exponere necessarium judico. Quia licet a prioribus theologis satis tractatus sit et expositus, non obstantibus expositionibus a veteribus datis, non desunt novi theologi, qui affirmare audeant, Hieronymum ibi errasse, licet errorem alibi correxerit. Igitur Abac. 1, sic ait Hieronymus: *Absurdum est ad hoc deducere divinam majestatem, ut sciat, per momenta singula, quod nascantur culices, quodve moriantur*. Si autem contextus et occasio verborum illorum attendatur, certissime, ut opinor, constare poterit sensum Hieronymi alienum esse ab omni errore. Nam imprimis ibi non agit de Dei scientia, quasi speculativa tantum, sed de providentia, de qua etiam tractabat Propheta. Quod ipse satis declarat sequentibus verbis: *Non sumus tam fatui adulatorum Dei, ut dum potentiam ejus etiam ad ima distrahimus, in nosmetipsos injuriosi simus, eandem rationabilium et irrationabilium providentiam esse di-*

centes. Ait ergo de providentia, et solum intendit non ita curare Deum vilia et irrationalia, secundum se spectata, sicut curat humana. Quomodo etiam dixit Paulus: *Numquid de bobus cura est Deo*, 1 Cor. 9. Atque ita exposuit D. Thomas, 1 part., quæst. 22, art. 2 ad 5. Et ad eundem modum dixit ibidem D. Thomas, 1 part., quæst. 28, art. 7, numerum prædestinatorum esse certum, non solum per modum cognitionis, sed etiam per modum cujusdam principalis prædefinitionis, non sic autem omnino esse de numero reproborum qui videntur esse præordinati a Deo in bonum electorum. Eodem ergo sensu, ait Hieronymus, non prænosse Deum numerum culicum, vel quot per momenta singula nascantur, vel moriantur, utique per modum cujusdam peculiaris intentionis, ac prædestinationis, sed solum quasi per modum cujusdam permissionis, sinendo causas secundas cursus suos peragere.

4. Et hoc modo ait paulo superius idem Hieronymus: *Sicut igitur in hominibus etiam per singulos currit Dei providentia, sic in cæteris animalibus generalem quidem dispositionem et ordinem cursumque rerum intelligere possumus, verbi gratia, quomodo nascatur piscium multitudo, et vivat in aquis, quomodo reptilia et quadrupedia oriuntur in terra, et quibus alantur cibus*. In quibus verbis non negat Deum cognoscere hæc omnia in particulari, sed potius id supponit, dum ait, Deum de piscibus et reptilibus et de eorum cibus, ac multitudine habere providentiam, quæ omnia sine distincta cognitione et in particulari intelligi non possunt. Cum ergo subdit: *Cæterum absurdum, etc.*, satis declarat, hoc solum dici ad significandum non esse intelligendam providentiam cum æqualitate, comparatione facta ad homines, nec cum illa singulari cura præordinativa et præfinitiva, quam habet Deus erga homines, vel propter homines: Atque ita intellexerunt Hieronymus, Hugo de Sancto Vic. in Sum., sent., tract. 1, cap. 1, Magister, in 1, dist. 36, art. 4. Imo ipse Hieronymus se ipsum tacite ita exponit Matth. 10, cum ex verbis Christi, et veritatem universalis et distinctissimæ scientiæ Dei erga omnes res, et singularitatem providentiæ particularis erga homines, colligit.

5. *Secunda assertio.* — Secundum dicendum est, DEUM non tantum scire res ipsas, sed etiam privationes et negationes earum. Hoc docuit D. Thomas, dicta quæst. 14, art. 9 et 10. Ubi hoc modo Deum cognoscere non entia et mala, docet. Sed advertendum est, negationem variis

modis dici posse. Primo, de omnibus entibus, quæ licet possibile sint, nunquam erunt. Et de horum cognitione, ut possibile sunt, jam satis diximus. Addere vero hic possumus, cognoscere Deum de his entibus aliquid per modum affirmationis, ut quod possibile sint, et quam essentiam, vel proprietates postulent, vel habere debeant si fiant: aliquid vero per modum negationis, ut quod ulla nec actu sunt, nec reale esse in se habent, et quod nunquam futura sint. Quoad priora prædicata cognoscuntur hæc, ut etiam saltem possibile. Quomodo præscindit illa cognitio ab aliis negationibus, unde haberi potest etiam de his entibus, quæ aliquando futura sunt, sic enim dicitur esse in Deo scientia simplicis intelligentiæ de omnibus rebus possibilibus, sive futuræ sint, sive non: igitur quoad posteriora prædicata cognoscuntur hæc objecta proprie et formaliter, ut non entia.

6. *Non entia dicuntur omnia, quæ non existunt.* — Secundo dici possunt non entia omnia, quæ actu non existunt, etiamsi aliquando futura sint, et hoc modo fuere non entia, in æternitate omnia, quæ sunt extra Deum et nunc sunt non entia omnia præterita et futura: sunt autem entia pro illis temporibus, in quibus habent actualem existentiam: ita enim loquimur de entibus actualibus, ac veris. Unde quia Deus hæc omnia cognoscit, prout habent esse in suis temporibus, ideo dicitur hæc omnia cognoscere, ut entia per scientiam visionis. Tamen de his etiam ipsis cognoscit pro aliis differentiis temporum, vel pro ipsa æternitate negationem existentia, quam in se ipsis habent, et sub hac ratione etiam cognoscit illa, ut non entia. Imo si recte attendantur, etiam ut sic, cognoscuntur per scientiam visionis, quia illamet negatio non cognoscitur, ut possibile tantum, sed ut actualis modo suo et in ordine ad talem, vel talem differentiam temporis. Cujus signum est, quia scientia talis negationis supponit voluntatem Dei, quatenus ab illa pendet, quod res sit, vel non sit in tali differentia temporis.

7. *Non entia dicuntur, quæ nec sunt, nec esse possunt.* — Tertio dici possunt non entia, quæ nec sunt, nec esse possunt, quomodo dialectici chimeram vocant negationem. Et de hujusmodi negatione dubitari potest, an cognoscat illam Deus, quia est ens fictum, Deus autem nihil fingit, sed cognoscit unumquodque sicut est. Tamen D. Thomas, dicto art. 9, ex eodem principio colligit Deum etiam hæc cognoscere, quia *Cognoscit omnia* (inquit) *quæ sunt in po-*